A BALMAZÚJVÁROSI NAGY-SZIK, KEREK-FENÉK ÉS MAGDOLNA-PUSZTA MEGGYÓGYÍTÁSA

RESTORATION OF THE NAGY-SZIK, KEREK-FENÉK AND MAGDOLNA-PUSZTA NEAR BALMAZÚJVÁROS

A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület LIFE+ projektje
LIFE+ Project of the Hortobágy Environmental Association
2009–2013

Balmazújváros, 2013

NATURA 2000

HTE | HEA
Hortobágy Természetvédelmi Egyesület
Hortobágy Environmental Association

A PROJEKT KEDVEZMÉNYEZETTJE
Hortobágy Természetvédelmi Egyesület

A PROJEKT PARTNERSZERVEZETEI
Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság
A Balmazújvárosi Nagyszikért Alapítvány
Tiszatáj Közalapítvány

A projekt az Európai Bizottság LIFE+ programjának
és a Vidékfejlesztési Minisztérium támogatásával valósult meg.

PROJECT BENEFICIARY
Hortobágy Environmental Association

PROJECT PARTNERS
Hortobágy National Park Directorate
Foundation for the Nagyszik of Balmazújváros
Tiszatáj Public Foundation

The project was realised with the contribution of
the LIFE+financial instrument of the European Commission,
the project beneficiary and its partners, and financial support of the
Ministry of Rural Development

ÍRTA
Ecsedi Zoltán

TEXT
Zoltán Ecsedi

FORDÍTOTTA
Oláh Marianna és Szegedi Regina

TRANSLATION
Marianna Oláh and Regina Szegedi

FÉNYKÉPEKET KÉSZÍTETTE
Oláh János; Ecsedi Zoltán, Monori György és Szilágyi Attila

PHOTOGRAPHS
János Oláh; Zoltán Ecsedi, György Monori and Attila Szilágyi

KIADTA
© Hortobágy Természetvédelmi Egyesület
4060 Balmazújváros, Esze T. u. 8.
www.hortobagyte.hu

PUBLISHED BY
© Hortobágy Environmental Association
4060 Balmazújváros, Esze T. u. 8.
www.hortobagyte.hu

Mit csináltunk 2009–2013-ban

What we achieved in 2009–2013

Vízjárás

Félszáz vízügyi, önkormányzati és természetvédelmi szakember együttműködésével készítettünk egy vízügyi beruházási tervet a projektterület természetes vízjárásának visszaállítására. A tervbe kiemelt hangsúllyal került be a Németfalu és Újvilág településrészek belvíz elleni teljes körű védelme is *(1. fénykép)*. Nyolc zsilip és több új híd beépítésével, négy kilométer hosszúságú új csatorna és árok kiásásával, öt kilométernyi új töltés megépítésével és 17 kilométer hosszúságú régi csatorna, árok és töltés felszámolásával a vízügyi beruházást a tervnek megfelelően valósítottuk meg 2009 és 2013 között *(2., 3., 4. és 5. fénykép)*. A sok tízezer köbméter föld megmozgatásával járó beruházás elsősorban a település védelmét, másodsorban pedig a legelők természetes csapadékellátottságát és a természeti értékek védelmét szolgálja *(6. fénykép)*.

1

2

3

4

5

6

Water regime

With the cooperation of half a hundred specialists of the water and nature conservation authorities and the local government we elaborated a water management implementation and investment plan to restore the natural water regime of the project area. In this plan the protection against inland inundation of the Németfalu and Újvilág settlement parts was also incorporated with emphasis *(Photo 1)*. In the course of the realisation of the water management investment plan eight sluices, several new bridges were built, four kilometres of new channels and ditches were excavated, a new dyke of five km was constructed and 17 kilometres of unused channels, ditches and dykes were eliminated between 2009 and 2013 *(Photo 2., 3., 4., 5.)*. The project implemented with the translocation of many tens of thousands cubic metre soil aims first of all at the protection of the settlement, and, in the second place it serves as natural water supply of the pastures and the protection of the natural assets *(Photo 6.)*.

7

Legeltetés

A helyi gazdálkodók segítségével – akiket ösztönöztünk is az állattartásra – a világháborúk előtti állapotnak megfelelő mértékben legeltettük le a gyepet a balmazújvárosi Nagy-sziken, Kerek-feneken és a Magdolna-pusztában *(7., 8. és 9. fénykép).*

8

Grazing

With the help of local farmers, who are incentivised to keep livestock, we had the Nagy-szik, Kerek-fenék and Magdolna-puszta grazed to the extent as it was before the World Wars *(Photo 7., 8., 9.)*

9

Bemutatás

A meggyógyított területekre való belépéssel óhatatlanul kárt okozhatunk (pl. földön fészkelő madarak tojásainak akaratlan eltaposásával, pihenő és táplálkozó vándormadarak felzavarásával), ezért megfigyelőtornyokat alakítottunk ki, ahonnan az élővilág zavarása nélkül gyönyörködhetünk a természet itt található csodáiban. Ilyen kiépített, információs táblákkal *(10. fénykép)* ellátott megfigyelőhelyek vannak a Szikitónál, a Kerek-fenéken *(11. fénykép)* és a Debreceni út 139. számú ingatlanon *(12., 13. és 14 fénykép),* ahol egy kiadó vendégszoba is várja *(15. fénykép)* az idelátogató turistákat. Itt a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület alkalmazottaitól szakvezetés is igénybe vehető *(16. és 17. fénykép).*

11

10

12

13

14

15

16

Demonstration

Entering the restored areas, we can accidentally do harm by stepping on the eggs of ground-nesting birds, disturbing roosting and feeding migrating birds. That is why we established look-out towers, from where one can enjoy the wonders of nature without disturbing wildlife. Such observation sites built and equipped with information boards *(Photo 10.)* can be found at Szikitó, at Kerek-fenék *(Photo 11.)* and at the property Number 139 of Debreceni Road *(Photo 12., 13., 14.),* where a guest room *(Photo 15.)* offers tourists visiting Hortobágy comfortable accommodation. They also have the opportunity to enjoy professional guiding services here, provided by the employees of the Hortobágy Environmental Association *(Photo 16., 17.).*

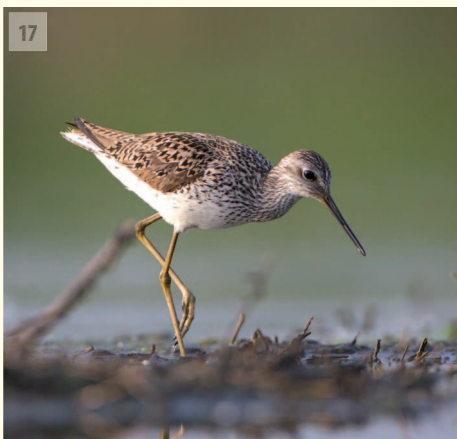
17

18

19

Szebbé tett táj

Egy természetes táj akkor szép, ha azt távolról megszemlélve a látványt nem zavarja meg semmilyen művi tárgy. A szikes (tavi) tájat szétszabdaló csatornák, gátak és hidak felszámolásával *(18. fénykép),* a betondarabok és kommunális hulladék felszedésével, az ide telepített idegen fajú bokrok és fák kivágásával *(19. fénykép),* a régi partvonal helyreállításával és a nádasok, gyékényesek legeltetésével *(20. fénykép)* visszaállítottuk az ősi tájképet. Olyan lett, mint régen volt: vadvizes, legeltetett rónaság, az Alföld egyik természeti gyöngyszeme *(21. fénykép).*

20

Improved landscape

A natural landscape is considered nice provided no artificial objects disturb the view whilst looking around. We have restored the original, ancient landscape by eliminating dykes, dams and bridges *(Photo 18.)* that had intersected the soda pan landscape, by removing concrete blocks and communal waste, cutting invasive bushes and trees planted here *(Photo 19.),* restoring the original shoreline with the grazing of reeds and rush *(Photo 20.).* It has become as it used to be before: a grazed steppe with wild waters, a natural beauty of the Great Hungarian Plain *(Photo 21.).*

21

Mit hozott a projekt a Balmazújvároson élőknek

What the project brought to the inhabitants of Balmazújváros

Biztonságos belvízelvezetés

Többé nem fordulhat elő, hogy a nemzeti parkkal határos ingatlanokat elárasztja a víz a Hortobágy Nemzeti Park védett területei felől *(22. fénykép)*. Az újonnan kialakított zsilipek és a város köré ásott árok biztosítja, hogy a belvíz először innen kerüljön biztonságosan elvezetésre *(23. fénykép)*.

Jobb levegő

A sókban gazdag – akár még a nyári hónapokban is – páradús levegő jótékony hatással van a légúti betegségekre *(24. és 25. fénykép)*. A szikes területeknek, tavaknak van egy speciálisan erős, de egészséges illatuk, ami lúgos környezetben a különböző nitrogénformák (pl. ammónia) levegőbe távozásából keletkezik *(26. és 27. fénykép)*. Balmazújvároson – mint hajdani disznótartó településen – nem ismeretlen ennél még kellemetlenebb ammóniaillat sem.

Secure inland water diversion

It will never happen again that the plots of land neighbouring the national park would be flooded from the protected areas of the Hortobágy National Park *(Photo 22.)*. The newly created sluices and the diversion ditch excavated around the town will secure that the inland water should be diverted first from this site *(Photo 23.)*.

Cleaner air

The humid air here, which is rich in salts even in the summer months, is beneficial for those who suffer from respiratory diseases *(Photo 24., 25.)*. Salt steppes and soda pans have a special, strong but healthy smell, deriving from the different nitrogen forms (e.g. ammonia) evaporating into the air especially in alkaline environment *(Photo 26, 27.)*. The smell of more vexatious ammonia is not unfamiliar here in Balmazújváros being a former pig keeping settlement.

Kevesebb szúnyog

A növénymentes, erősen lúgos, szódás vizekben a szúnyogok száma jóval alacsonyabb, mint a növényzettel borított édesvizekben *(28. fénykép)*. Ennek megfelelően a területen a szikes tavi jelleg erősödésével párhuzamosan a csökken a szúnyogok száma.

Növekvő ingatlanárak

A városban megfáradt, természeti környezetet ritkán látott emberek közül sokan választanak végső letelepedésükhöz ilyen típusú – természeti környezet mellett fekvő – ingatlanokat *(29. fénykép)*. Hosszútávon várható az itt található házak, telkek iránti kereslet és az ingatlanárak növekedése.

Élhető táj

Egy olyan tájban jó élni, ahol rend van, ahol mindenki tudja a határokat, lehetőséget és adottságokat. Kellemes a környezet és mindig történik valami érdekes, aminek megfigyelése és nyomon követése élményt jelent *(30. fénykép)*.

28

29

Less mosquitos

In the highly alkaline, sodic waters devoid of vegetation the number of mosquitos is far less than in vegetated fresh waters *(Photo 28.)*. According to this the number of mosquitoes is decreasing parallel with the intensification of the soda lake character.

Growing real estate prices

Many people who are tired of the city and rarely see natural environment often choose properties lying next to natural environment to settle down *(Photo 29.)*. In the long run, demand for the houses and plots of land found here, as well as real estate prices are expected to increase.

Livable landscape

It is nice to live in a landscape where there is order and everyone knows their boundaries, possibilities and facilities. The environment is cosy, and something exciting is always underway, the observation and tracking of which will provide you with an experience *(Photo 30)*.

30

31

Mit hozott a projekt az idelátogatóknak

Az ember és a természet harmóniában élésének bemutatása

Kihalóban és pusztulóban levő tájhasználat megismerésére van itt lehetősége a nyitott szemmel járó látogatóknak. Az ember az ősi, meggyógyított tájjal harmóniában és mellérendelt viszonyban él. Nem a tájat formálja át szükségleteinek és elvárasainak megfelelően, hanem a táj adottságához, annak természetes változását követve és figyelembe véve igazítja gazdálkodását és tevékenységét. Fenntartható és követendő gazdálkodási forma ez a véges, olajalapú mezőgazdasági rendszerekkel szemben *(31. és 32. fénykép).*

32

What the project brought to the visitors

Demonstration of the harmonic co-existence of man and nature

Disappearing land use can be observed here by the visitors who keep their eyes open. Man lives in harmony and in coequal relation with the ancient and restored land. He does not want to transform the land according to his requirements and needs, but adjusts his activities to the ever-changing, natural land, respecting each and every asset it has. This is sustainable and exemplary land use as opposed to the finite, oil based agricultural systems *(Photo 31., 32.).*

33

Szépség, nyugalom, hangulat, csend

A zajos, rohanó, ideges és többnyire szürke városi életben megnövekedett a természet utáni vágyakozás. Ennek egyszerű, de eltűnőben levő elemeit keresik a laikus emberek hétvégéken, pihenőnapokon, kirándulásaik során, mint a szépség, nyugalom és csend *(33. fénykép)*. Idilli hangulatot jelent ökofogadónk teraszáról – egy pohár finom bor mellett – a szikes tó gazdag madárvilágát szemlélni a lemenő nap sugarában, amint a legelő háziállatok kolompja néha-néha belekondul a békabrekegéstől hangos tájba *(34. fénykép)*.

34

Beauty, tranquillity, atmosphere and silence

In the noisy, fast-paced, nervous and mostly grey city life there is a growing longing for nature. People are seeking its simple but disappearing elements, such as beauty, tranquillity and silence during weekends, holidays and excursions *(Photo 33.)*. You feel the peaceful atmosphere when sitting on the terrace of our ecolodge, in the company of a glass of fine wine, and observing the abundant avifauna of the soda pan in the sunset while the cowbells of the grazing livestock sound into the land noisy from frogs *(Photo 34.)*.

Lenyűgöző élővilág

A szikes tavak gazdag mikro- és makroszkopikus élőlényei mellett *(35. fénykép)* a leglátványosabb a madárvilág. A projektidőszak alatt 242 fajt sikerült azonosítani a projektterületen. A kényelmes lesekből testközelből láthatjuk a madarakat és mindennapi életüket *(36., 37. és 38. fénykép)*.

Amazing wildlife

Besides the abundant micro and macro wildlife *(Photo 35.)* of the soda pans the most spectacular attraction is their avifauna. During the project period, a total of 242 bird species were recorded on the project site. From the comfortable hides there is an unforgettable view of the birds and their everyday life *(Photo 36., 37., 38.)*.

De mi is az a szikes tó

What a soda pan really is

Nem tekinthető igazi tónak, inkább egy szikes pocsolya, ami általában a nyár folyamán kiszárad. Átlagos vízmélysége tavasszal csak 20–30 centiméter *(39. fénykép)*. Vize lúgos, sótartalma (szóda) magas, és a szél felkeverő hatása miatt általában nem áttetsző, hanem zavaros, opálos.

It is considered to be a soda pond, rather than a real lake, which usually dries out during the summer. The average water depth in spring is only 20–30 centimetres *(Photo 39.)*. Its water is alkaline, the salt content (soda) is high, and, due to the stirring force of the wind its water is not transparent but generally turbid and opalescent.

Miért kell nekünk szikes tó

Why we need a soda pan

Ez az élőhelytípus Európában egyedül csak a Kárpát-medencében fordul elő, ezért főleg a mi felelősségünk megőrizni azt a jövő generációi számára. Élővilága egyedülálló, sokkal gazdagabb, mint az európai kontinensen sokkal elterjedtebb sós tavaké *(40. és 41. fénykép)*. A szikes tó ősi tájaink szerves eleme volt, és – a legújabb kutatások szerint – hektáronként 3,2 millió forint éves hasznot termel mint ökoszisztéma szolgáltató. Elpusztításuk után a táj által termelt haszon ennek csak néhány százalékára esik vissza.

This type of habitat in Europe can only be found in the Carpathian Basin, that is why it is primarily our responsibility to conserve it for the future generation. Its wildlife is unique, far more plentiful than that of the salt lakes more widespread in the European Continent *(Photo 40., 41.)*. Soda pans used to be one of our ancient landscape elements. Besides, according to recent studies, they produce 3.2 million HUF profit per hectares yearly, as ecosystem providers. Their degradation results in this profit dropping to a mere few percentage of this figure.

Kiknek hozott hasznot a projekt

Who profited from the project

Madarak

A szikes tavi élőhelyet kedvelő jellegzetes fészkelő madárfajok például a gólyatöcs *(42. fénykép)*, a gulipán *(43. fénykép)* és a földön fészkelő rövid füvet igénylő partimadarak száma is egyértelműen növekedett intézkedéseink hatására *(44. fénykép)*.

Birds

Typical nesting bird species favouring soda pan habitats are Black-winged Stilt *(Photo 42.)* and Avocet *(Photo 43.)*. The number of ground-nesting shorebirds that require short-grass habitat has significantly increased as a result of the project actions *(Photo 44.)*.

42

43

44

45

Növények

A szikes tavakra jellemző növényekkel borított területek nagysága szintén növekedett a projekt eredményeképpen. Olyan növények tartoznak ide, amelyek szeretik és eltűrik a sós talajadottságokat. Pasztellszínű, egyszerű kinézetű, apró növények ezek, de nagyon szép, régi, jól hangzó magyar neveik vannak: ágas sóballa *(45. fénykép),* bárányparéj, sziki budavirág, sziki mézpázsit *(46. fénykép),* valamint a szinte csak a balmazújvárosi Nagy-szikre jellemző henye vasfű *(47. fénykép)* és henye kunkor *(48. fénykép).*

47

Plants

Areas covered with typical soda pan plants increased as a result of the project activities, plants that favour and withstand sodic soil conditions. They are pastel coloured, simple looking, tiny plants but have very nice, good sounding old Hungarian names such as: ágas sóballa *(Photo 45.),* bárányparéj, sziki budavirág, sziki mézpázsit *(Photo 46.),* as well as henye vasfű *(Photo 47.)* and henye kunkor *(Photo 48.),* the latter two characteristic practically only of the Nagy-szik near Balmazújváros.

46

48

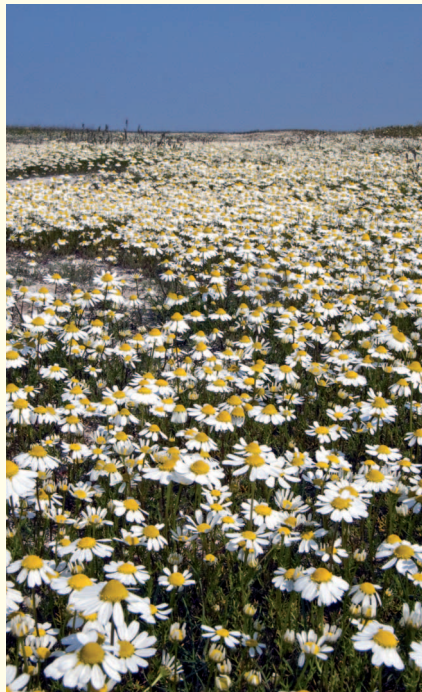

Emberek

Közel 300 millió forinttal bíztuk meg a helyi és a régióban tevékenykedő gazdákat, kis- és középvállalkozókat a projekthez kapcsolódó szolgáltatások elvégzésére *(50. fénykép)*, valamint termékeket és háziállatokat vásároltunk tőlük. Néhány – helyi szinten – nehezen értékesíthető ingatlant is megvásároltunk tisztességes áron, ahol természetvédelmi célú gazdálkodást és bemutatást valósítunk meg *(51. fénykép)*. Az államnak áfa és egyéb illetékek formájában több mint 50 millió forintot fizettünk be. Kis társadalmi szervezetként a projektidőszak alatt több ember számára biztosítottunk bért és fizetést, így ezen keresztül is élvezhették a projekt jótékony gazdasági hatását. Összefogással és megértéssel még több ilyen jellegű forrás érkezhetne a térségbe.

51

People

We commissioned with almost 300 million HUF the local and regional farmers and entrepreneurs to carry out services connected to the project *(Photo 50.)*, and we purchased products and domestic animals from them. Furthermore, we bought some real estate difficult to market locally, and on these plots of land we established farming and demonstration sites with nature conservational aims *(Photo 51.)*. We paid more than 50 million HUF to the government as VAT and duty. As a small NGO, we provided people with salaries during the project period, so they benefited from the project in this way as well. With cooperation and understanding it would be possible to attract further funds to the region.

50

Ki finanszírozta

A projektet 75%-ban az Európai Bizottság LIFE+ természetvédelmi alapja, társfinanszírozóként pedig a Vidékfejlesztési Minisztérium támogatta. A hiányzó önrészt a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület, „A Balmazújvárosi Nagyszikért" Alapítvány és a Tiszatáj Közalapítvány saját forrásaiból finanszírozta. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a támogatás közvetlenül az Európai Bizottságtól, Brüsszelből érkezett, és ha ez a projekt nem valósulhatott volna meg, akkor ezt az összeget nélkülöznie kellett volna Magyarországnak.

Who funded it

75% of the project costs was funded by the LIFE+ financial instrument of the European Commission and co-financed by the Ministry of Rural Development. The rest of the costs were covered by from the financial resources of the Hortobágy Environmental Association, the Foundation for the Nagyszik of Balmazújváros and the Tiszatáj Public Foundation, as self-contribution. The support arrived directly from the European Commission in Brussels and without the materialization of this project Hungary would have missed this amount.

Kapcsolat és további információk

LÁTOGATÁSI CÍM: Hortobágy Természetvédelmi Egyesület
4060 Balmazújváros, Debreceni út 139.
LEVELEZÉSI CÍM: Hortobágy Természetvédelmi Egyesület
4060 Balmazújváros, Esze Tamás u. 8.
HONLAP: www.hortobagyte.hu
E-MAIL: hortobagy.te@chello.hu
MOBIL: 30-361-7773

A szikes tavakról bővebben honlapunkon és a HTE gondozásában megjelent angol nyelvű könyvben olvashatnak: BOROS, ECSEDI, OLÁH (ed.) (2013): *Ecology and Management of Soda Pans in the Carpathian Basin* Hortobágy Environmental Association, Balmazújváros

Contact and further information

ADDRESS: Hortobágy Environmental Association
H–4060 Balmazújváros, Debreceni út 139.
POSTAL ADDRESS: Hortobágy Environmental Association
H–4060 Balmazújváros, Esze Tamás u. 8.
WEBSITE: www.hortobagyte.hu
E-MAIL: hortobagy.te@chello.hu
MOBILE: 0036-30-361-7773
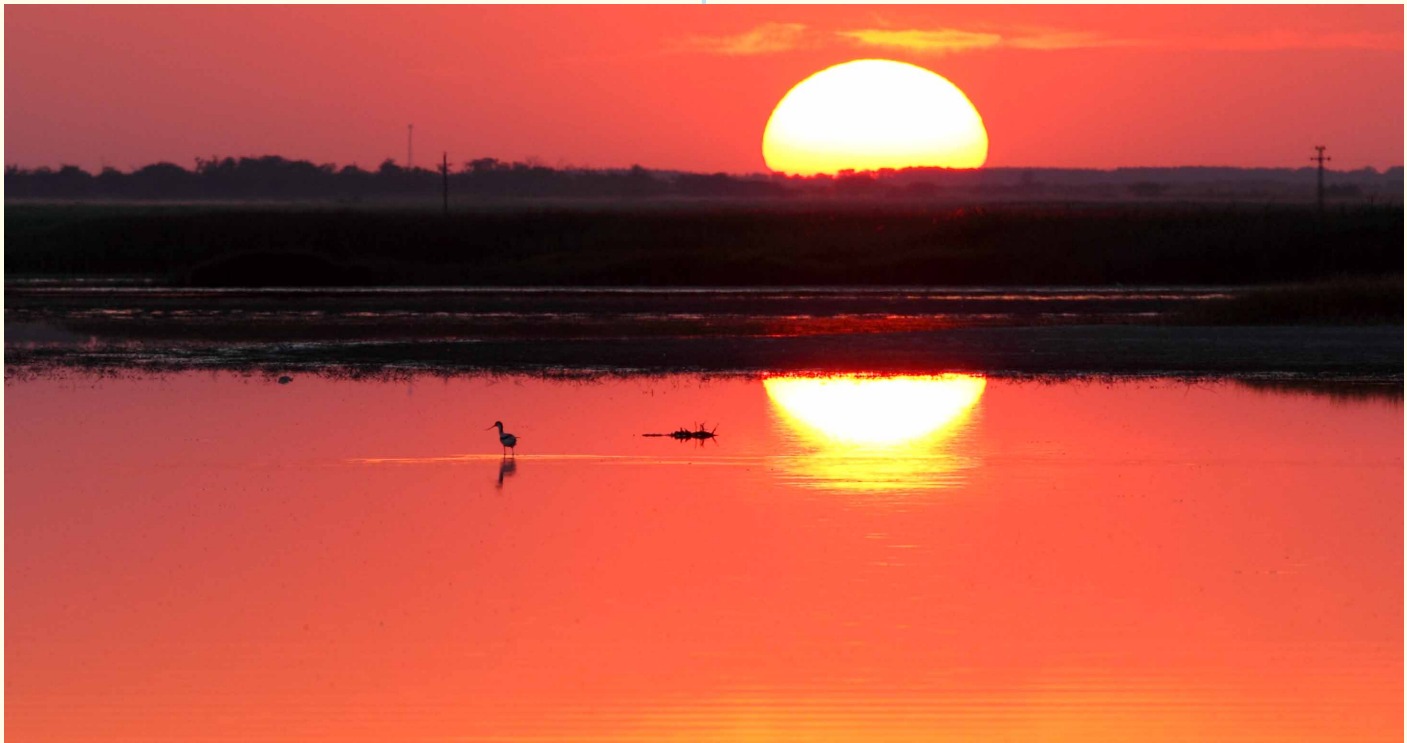
For more information on the soda pans, visit our website. The book written in English and published by the Hortobágy Environmental Association: BOROS, ECSEDI, OLÁH (ed.) (2013): *Ecology and Management of Soda Pans in the Carpathian Basin* Hortobágy Environmental Association, Balmazújváros